

Hat koponya

MAGYAR NEMZET HÉTVÉGI MELLÉKLET - 2019.04.06.

SZERZŐ FÁY ZOLTÁN

Hatvanhat évvel a kivégzés és hat évvel a boldoggá avatás után azonosították Sándor István földi maradványait.

Az 1914-ben munkáscsaládban született Sándor István maga is kétkezi dolgozó volt: fémipari szakiskolát végzett, és vasesztergályosként munkálkodott. Szerető családi környezetben nőtt fel, édesanyja két fivérével együtt gondoskodott taníttatásukról. A négy elemi után még négy évet tanult polgáriban, utána következett a szakiskola, ahol elsajátította a rézöntő mesterséget, de meg akart ismerkedni a nyomdászattal is. Budapestre költözött, hogy a rákospalotai Szalézi Művekben sajátítsa el a szakmai ismereteket. Itt találkozott közelebbről is a rendalapító Bosco Szent János művével és a szaléziak életével. Aspiráns lett, egyszerű fogadalmát 1940-ben tette le, hat évvel később az örökfogadalmat.

Nem szerzetes pap volt, hanem laikus testvér, aki továbbra is a rákospalotai Szalézi Műveknél dolgozott nyomdászként. A világháborúban őt is behívták, híradós és távirás katonaként szolgált, még a Don-kanyart is megjárta.

A szerzetesrendek felszámolásáig, 1950-ig, Sándor István a Clarisseumban foglalkozott gyerekekkel.

Ebben az intézményben a szaléziak a legnehezebb sorsú, szegény családok gyermekeit és árvákat tanítottak, fiúnevelő intézet volt. Az általa vezetett csoport tagjaival akkor is tartotta a kapcsolatot, amikor néhányukat besorozták az ÁVO-hoz; az 1949-ben létrehozott pártórségbe eleinte sorozással kerültek a tagok, és előszeretettel válogattak árvaházban nevelkedett fiatalok közül. Bár 1950-ben a szaléziak intézményeit államosították, a rendet feloszlatták, Sándor István továbbra is foglalkozott az ifjúság nevelésével, ez 1951-ben a hatóságok tudomására jutott.

Hogy elkerülje a lebukást, Kiss István álnéven a Persilnél lett munkás, és egy rendtársa lakásán illegálisan húzta meg magát. Közben folytatta a hitoktatást, közösségszervezést. Sokáig nem sikerült kijátszania a kommunista hatóságokat, de elfogása előtt egy jóakaró értesítette a rendi vezetést a közelgő bajról. A tartományfőnök hamis útlevelet szerzett neki, hogy Nyugatra szökhessen, ő azonban inkább vállalta, hogy megölik, de nem akarta elhagyni azokat a fiatalokat, akikért dolgozott. 1952 júliusában letartóztatták. A perben tizenöt vádlott szerepelt.

A börtönben megverték, megkínózták, de nem tett vallomást.

A tárgyalás október 28-án volt. Kovács Béla lakatossegéd, csillás, akit az egyéves Bírói és Ügyészi Akadémia elvégzése után hadbíróvá neveztek ki – később rövid ideig még igazságügy-miniszter is volt – kötél általi halálra ítélte. Kegyelmi kérvényét az ítélet után két nappal utasította el a hadbíróóság. A pártórségper szigorúan titkos volt, ugyanis a hatalom képviselői veszélyesnek tartották, hogy a klerikális reakció még az ÁVH kötelékén belül is agitációt folytat. Nyolc hónap múlva, 1953. június 8-án Sándor Istvánt három vádlott-társával együtt felakasztották, a holttesteket titokban temették el. Édesapját csak a kivégzés után két évvel értesítették. A család és a rend tagjai ekkor tudták meg, hogy a szerzetest demokráciaellenes összeesküvésben bűnösnek találták, az ítéletet végrehajtották. A per során összesen 125 év börtönbüntetést szabtak ki, átlagban öt-tizenöt évet kaptak a megvádoltak.

Egy tizenöt esztendő gimnazista leányt nyolc év szabadságvesztéssel sújtottak.

Erről a történetről négy évtizeden keresztül nem sokan értesülhettek. Konceptió per volt, de a szigorú titkosítás miatt nem az egész társadalom megfélemlítése lehetett a cél, inkább csak az ÁVO-n belüli rettegés légkörének fenntartása.

Az elhallgatás azonban mégsem vezetett felejtéshez. A rendszerváltás után újjáéledő Szent István Magyar Szalézi Tartomány tagjai mindent elkövettek, hogy a hazai katolikus közvélemény megismerhesse az igazságot. Sándor István tisztelete folyamatosan növekedett.

Don Bosco magyar követői sok embert tudnak megszólítani. A földi maradványok megtalálása sem volt másodlagos, de Sándor István fivére, János, hiába kerestette testvére nyughelyét.

Ő fordult a mostani azonosításban is kulcsszerepet vállaló Susa Éva antropológushoz, aki a 90-es évek elején az 1945 és 1962 között kivégzett és jeltelen sírba eltemetettekkel kapcsolatos kutatómunkát irányította. Később a szalézi rend is megkereste az antropológust, de az adatok még nem álltak rendelkezésre. A földi maradványokra vonatkozó adatbázis lépcsőről lépésre épült. Ma már több mint háromezer nevet tartalmaz, ebből tudható meg, milyen körülmények között hunytak el a bebörtönzöttek, és hogyan, hová temették őket.

A szükséges iratok és tanúvallomások összegyűjtése után 2006-ban kezdődött a boldoggá avatás egyházmegyei szakasza. A levéltári források alapján sikerült felkutatni és dokumentálni a harminckilenc éves korában meggyilkolt szerzetes életét, film készült róla. Egy fontos, bár nem perdöntő momentum azonban hiányzott: nem találták meg Sándor István sírját, s így az elevatióra, az ereklyék

oltárra emelésére még várni kellett. A boldoggá avatási eljárás hamarosan a Vatikánban folytatódott.

Az ereklyék megtalálását bemutató márciusi sajtótájékoztatón Ábrahám Béla tartományfőnök elmondta, hogy 2012-ben, egy évvel a boldoggá avatás előtt már nem remélték, hogy belátható időn belül előkerülnek a vértanú földi maradványai.

A 2013-as szertartáson a Szent István-bazilika előtt csak másodlagos ereklyék lehettek: általa írt levelek, rajzok, boríték, amelyet ő címzett meg. Már ekkor sejtették, hogy a borítékot lezáró enyvréteg perdöntő fontosságú lehet.

Csány Márton – a Szalézi Ifjúsági Mozgalom korábbi vezetője – kitartásának köszönhető, hogy hatvanhat évvel a kivégzés és hat évvel a boldoggá avatás után a szakemberek minden kétséget kizárólag fellelték és azonosították a földi maradványokat. Ahhoz azonban, hogy a csontokból ereklye legyen, még egy procedúrának le kell folynia, amely Pierluigi Cameroni, a Szentek Ügyei Kongregációjának tagja vezetésével megkezdődött.

Sándor István csontjait a Nemzeti Gyászparkban találták meg. A 298-as, 300-as és a 301-es parcella az Új köztemetőnek abban a sarkában található, amelyik határos a Kisfogházzal (más néven Gyűjtőfogházzal). Az 1896-ban épített Kozma utcai egykori Királyi Országos Gyűjtőfogház a kommunista hatalom idején számtalan kivégzés színhelye lett. A meggyilkoltak földi maradványait az Új köztemető legközelebb eső parcelláiban temették el, titokban. A Sándor István földi maradványait őrző parcella 2009 óta védett, a Nemzeti Örökség Intézete rendelkezik vele. Radnainé Fogarasi Katalin, az intézet főigazgatója elmondta, az a cél, hogy október 26-ra, Sándor István születésének százötödik évfordulójára méltó zarándokhely létesüljön ereklyéi közelében.

A sír megtalálását megalapozó levéltári kutatást Bertáné Varga Judit történész, muzeológus végezte el. A szükséges nyomhoz ugyanis fel kellett tárnai az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárban őrzött, a perrel és a kivégzéssel kapcsolatos valamennyi dokumentumot.

A levéltári iratok alapján úgy tűnt, hogy a 301-es parcella második sorának 37-es sírjába temethették a vele együtt kivégzett államvédelmisekkel együtt. Varga Judit szerint nem igaz, hogy minden ávós gonosztevő volt, hiszen az 1953. június 8-án Sándor Istvánnal együtt a Fő utcai fegyház udvarán felakasztott Zana Albert ávós őrmester és Farkas Ferenc ávós hadnagy a nemzeti ellenállás hősei voltak, akik

valóban szervezkedtek a kommunista elnyomás ellen az Államvédelmi Hatóságnál. A per koncepció részben a szaléziakra vonatkozott: ők semmilyen összeesküvést nem terveztek ki a népi demokrácia ellen.

Susa Éva antropológus, igazságügyi főtanácsos az adatbázis alapján megállapította, hogy 1953. június 28-án – vasárnap, Szent László király elevációja után egy nappal – hat embert végeztek ki Magyarországon. Ez a körülmény már valószínűsítette a kettes sort, de a temetésre vonatkozóan semmilyen írott dokumentum nem állt rendelkezésre, azonban a Fő utcából a holttesteket csak az Új köztemetőbe szállíthatták.

A második sorban 1964-ben jegyzőkönyvezett exhumálások folytak, amiből kiderült, hogy abban a sírban hat koponyát találtak. Mivel a sírhely időrendben köthető volt a kivégzés időpontjához, a feltételezés alaposnak tűnt, elégséges volt ahhoz, hogy 2018 novemberében megkezdődjön a feltárás. Akkor kerültek elő a hat kivégzett csontmaradványai, ezeket a Nemzeti Szakértői és Kutatóközpontban azonosították. Dudás Eszter igazságügyi antropológus, genetikus szakértő a Sándor István ereklyéinek megtalálása után rendezett sajtótájékoztatóján elmondta, hogy a genetikai vizsgálatokat a koponyákon végezték el. Az már a morfológiai vizsgálatok során kiderült, hogy mind a hat koponya férfi. Ezt követően korbecslés alapján szelektálták a földi maradványokat. Két harminckilenc éves áldozat volt, az ő csontjaikból biztosították fogmintát a genetikai vizsgálatra, és, mivel a kivégzési adatokból a testmagasság is rendelkezésre állt, a legrövidebb combcsont is támpontot jelentett: Boldog Sándor István volt közülük a legalacsonyabb.

Ezekből a csontokból sikerült is mind Y-kromoszómát, mind sejtmagi DNS-profil kinyerni.

Ez pedig már maga volt a siker, hiszen Sándor István 1950-es borítékából, János testvére 1942-es és 2003-as lenyálazott kopertájából minden kétséget kizáróan bizonyítani lehetett az azonosságot.

Most már csak az ereklyék szentszéki hitelesítése van hátra, ami Pierluigi Cameroni szerint hamarosan megtörténhet. A vértanú földi maradványai már most is ereklyék, tisztelet illeti meg őket. A világ százharmincnégy országában működő szaléziák valószínűleg sokfelé fognak kérni partikulát az új boldog ereklyéiből.

Cikk a cikkben

Jeltelenül

A Szentszék különböző lelkipásztori szempontok mérlegelése mellett hol ritkábban, hol gyakrabban engedélyezi az életszentség hírében elhunytak liturgikus tiszteletét. Az elmúlt fél évszázadban II. János Pál alatt a korábbi évtizedek-évszázadok gyakorlatához képest hatalmas változás történt: a lengyel pápa ezerháromszázharmincnyolc boldoggá avatást és négyszáznyolcvankét szentté avatást engedélyezett. Közöttük tíz magyar is volt, és XVI. Benedek és Ferenc pápa további hat személy tiszteletét engedélyezte. A XX. század vértanúi közül a Dunába lőtt Salkaházi Sára és a rabtemetőben elhantolt Bogdánffy Szilárd sírja ismeretlen, s nem sok remény van rá, hogy valaha is elő fognak kerülni földi maradványaik. A szovjet szakszolgálatok Romzsa Tódor sírját is igyekeztek megsemmisíteni, azonban Puskás László 1998-ban megtalálta az ereklyéket az ungvári görögkatolikus katedrális kriptájában. A szintén börtönben meghalt Scheffler János és Meszlényi Zoltán sírját is el akarta titkolni a román és a magyar kommunista hatalom. Scheffler jeltelen sírjának helyét azonban megjegyezte egy ortodox lelkész, és a csontokat Galambos Ferenc nagyprépost 1965-ben egy bőröndben elrejtve menekítette meg az enyészettől. Meszlényi püspök csontjait az Új köztemető jeltelen sírjából 1966-ban emelték ki egy exhumálás során és temették el titokban az esztergomi bazilika kriptájában.